

A RÓMAI BÜNTETŐELJÁRÁS EGYES INTÉZMÉNYEI

Nyomozás, vád, vádképviselés és bizonyítás

ÍRTA: Timár Balázs, III. évfolyam

KONZULENS:¹ Dr. habil. Nótári Tamás, egyetemi docens

Bevezetés

Hagyomány a jogi oktatást a római joggal kezdeni, hiszen mind történeti, mind didaktikai okok szükségessé teszik. Kimunkáltságának köszönhetően immár kétezer éve alkalmas arra, hogy a felsőoktatásba frissen bekerült hallgatók megtanuljanak olyan alapfogalmakat, amelyek többéves tanulmányaik, illetve az egyetem utáni mindennapok során is biztos támpontot jelentenek a jog világában. A római jogot az teszi különlegessé a többi, ókori joghoz képest, hogy nem a büntető-, hanem a magánjogi jogintézmények kimunkálásában jeleskedett,² noha Róma – hasonlóan a legtöbb ókori államhoz – inkább volt egy harcos állam, ahol a magánemberek közti jogügyletekre alappal legyinthetett volna az állami hatalom.

Jelen munka elkészítését többek között az indokolta, hogy Zlinszky János³ és Sály Pál⁴ munkáin kívül a hazai irodalom nélkülözi a római büntetőeljárás ismertetését, holott a magánjogi jogérvényesítést szabályozó eljárásjogi joganyag széles körben ismert. Érdekes megfigyelni, hogy a *primus inter pares* elve⁵ mentén orientálódó államban a büntető igazságszolgáltatás nem feltétlenül kell nélkülözze a mai szemmel demokratikus, mondhatni alkotmányos garanciákat, így többek között az igazságszolgáltatásnak a végrehajtó hatalomtól való abszolút függetlenségét, az eljárásban részt vevő személyek jogainak tiszteletben tartását.

Dolgozatomban a római jog egyik háttérbe szorult szegmensével kívánok foglalkozni, jelesül a büntetőeljárással, azon belül is a bűncselekmény elkövetésétől az eljárást lezáró ítéletet megelőző folyamatokig. Hangsúlyt kívánok fektetni a felderítést végző állami szervekre, a nyomozás alapelveire, az egyes eljárási cselekmények szakrális háttérére. A vád, illetve a vádképviselés ismertetése során munkám gerincét képezi Marcus Tullius Cicero, valamint Quintilianus munkássága, előbbi első sorban védőbeszédeivel, ugyanakkor nem szabad eltekinteni Verres ellen mondott vádbeszédéről sem. A bizonyítási részben az általános ismertetés után szeretnék kitérni a tanú- és okirati bizonyítás problematikájára, valamint a beismerő vallomás értékére.

A dolgozat elkészítése során nem hagyhattam figyelmen kívül a múltbeli és a jelenkori jogintézményeket sem, így ahol lehetséges, össze kívánom hasonlítani a nyomozás során érvényesülő garanciákat a jelenkori magyar büntető-eljárásjogi szabályozással, a bizonyítékok

---

¹ *A hatályos magyar büntető-eljárásjogi tények kapcsán segítséget nyújtott, továbbá az idekapcsolódó részek helyességét Dr. Ihász Sándor ellenőrizte, amely segítséget ezúton is köszönök. Továbbá szeretném megköszönni Dr. Deák Beáta, valamint Schubauer Petra (demonstrátor, Polgári Jogi és Római Jogi Tanszék) instrukcióit és segítségét.*

² Itt érdemes megjegyezni, hogy az Ulpianusnak tulajdonított közjog-magánjog felosztás nem jogági, hanem jogtudományi distinkció. Ehhez ld. NÓTÁRI Tamás: *Római köz- és magánjog*, Lectum Kiadó, Szeged, 2011.

³ ZLINSZKY János: *Római büntetőjog*, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1997.

⁴ SÁLY Pál: *Előadások a római büntetőjog köréből*, Miskolci Egyetemi Kiadó, Miskolc, 2011.

⁵ Vö. a szocialista, nemzeti szocialista, avagy az egyéb jellegű diktatúrák (büntető-) igazságszolgáltatása a XX. században.

mérlegelhetőségét a magyar és a szovjet bizonyítási jog alapjaival, továbbá átfogó vázlatot kívánok adni a vádképviselőt állami „monopóliumának” kialakulásáról, a magyar jogfejlődésen keresztül. Tekintettel arra, hogy jelenleg két nagy jogrendszer különböztethető meg, érdemes kitékinteni az angolszász büntetőeljárásra is, hiszen – ahogy Zlinszky János is rávilágít – több római jogi jogintézmény érhető tetten a tengerentúl, illetve az Egyesült Királyságban.

Nem lehet és nem is kívánom célként magam elé tűzni, hogy a jelenkori jogintézmények ismertetésekor a római jog továbbéléséről beszéljek,⁶ tekintve, hogy nem egy olyan elv van a mai gyakorlatban, ami középkori, kánonjogi eredetű,⁷ annak ellenére, hogy a római jogban gyökerezőnek vélhetnénk. Ahol párhuzamba állítom a jelenkor, illetve a római kor egyes megoldásait, az pusztán azt a célt szolgálja, hogy bemutassam, mennyire korszakalkotó volt a római jog, s hogy annak produktumait – eltekintve a társadalmi változások, pl. rabszolgaság eltörlése okozta újításoktól – milyen mértékben alkalmazzuk ma, a XXI. század első harmadában is.

1. A büntető- és a polgári eljárásjog rövid elhatárolása

A sértett jog helyreállításának módjait hagyomány büntető- és polgári eljárásra osztani jelenkori jogi irodalmunkban. Ez a felosztás azért is látszik kézenfekvőnek, mert a benne egyik, avagy másik oldalon szereplő félnek eltérő jogai és kötelezettségei vannak, attól függően, hogy mely anyagi jogi jogszabály alapján kívánja jogát érvényesíteni. Érdemes megjegyezni, hogy ma Magyarországon minden nem büntetőügy a polgári bíróság elé tartozik.⁸

Eltérő a garanciák rendszere, hiszen míg a büntetőeljárásban az egyik oldalon szinte mindig az állam található, addig a polgári perben mindkét oldalon magánfél szerepel (még akkor is, ha felperesi, vagy ritkábban alperesi pozícióban a fél jogait – korlátozásokkal – gyakorló ügyész⁹ áll). Ezek alapján nyilvánvaló, hogy ha az állam kívánja korlátozni egy polgára szabadságát, akkor azt csak olyan eljárásban teheti meg, amelyben széles körben garantálva van minden, ami egy tisztességes eljáráshoz megkívántatik, így a védelemhez való jog (bizonyos esetekben kötelezettség), vagy a nyilvánosság és a néprészvétel az ítélezésben. Míg a büntetőeljárás szükségszerűen indul (tekintve, hogy a feljelentés utáni döntés következtében a nyomozó hatóságnak nyomozási kötelezettsége, a nyomozás befejeztével, ha az megfelel valamennyi kritériumnak, az ügyészségnek vádemelési kötelezettsége keletkezik), addig a polgári per a felek szabad akaratából indul, akkor, ha nem tudnak, avagy nem akarnak megegyezni. Az egyes polgárok vagyoni viszonyai, vitái kevésbé tartoznak a külvilágra, így – habár a nyilvánosság megjelenik a polgári per nyílt tárgyalásain – az ítélezésben az ülnökök szerepe a kontinentális jogban mérsékeltebb, mint a büntetőeljárásban.

---

⁶ NÓTÁRI Tamás: *Megjegyzések a modern büntetőeljárás alapelvek római előzményeihez*. In: HOLÉ Katalin (szerk.): *A Büntető Törvénykönyv és a Büntető Eljárás Törvény módosításának elméleti és gyakorlati kérdései*. Unió Kiadó, Budapest, 2003. 97. o.

⁷ Ilyen például az „*unus testis nullus testis*” elve (ld. SÁRY i. m. 73. o.), amelyet különösen a zsidó jog értelmezett igen szigorúan (ld. ZLINSZKY i. m. 62. o.)

⁸ KENGYEL Miklós: *Magyar polgári eljárásjog*, Osiris, Budapest, 2012. 29. o.

⁹ KENGYEL Miklós: *Magyar polgári eljárásjog*, Osiris, Budapest, 2008. 155-156. o.

A mai joggal szemben a római eljárásjogban a büntető- és a magánjogi jogérvényesítés módja, fóruma és eszköztára nem vált ennyire élesen külön. A két peres eljárás – a politikai és a szakrális bűncselekményektől eltekintve – azonos, hiszen az igazságszolgáltatás, a *iurisdictio* irányítója mindkét esetben a praetor, továbbá a bűncselekmények jelentős részét a civiljogi bíróság bírálta el.¹⁰

2. A nyomozás

2.1. A nyomozás megindítása, határideje

A nyomozás a vádemeléshez elengedhetetlen adatok megszerzésének folyamata,¹¹ amelynek során a nyomozást végző hatóság az egyszerű gyanútól eljut a megalapozott gyanúig, amely alapján már vádat lehet emelni. Napjainkban a nyomozás ura az ügyész,¹² ezzel szemben Rómában a nyomozás a *quaestores duovirii* feladata volt, akik a megbízást adó *magistratus*nak feleltek.¹³ A nyomozás lefolytatására rendelkezésre álló időt mindig esetileg a praetor állapította meg akkor, amikor a vádat jegyzőkönyvbe vette, s egyúttal kitűzte az első tárgyalás határnapját is.¹⁴ A bizonyítékok összegyűjtésére általában 10 nap állt rendelkezésre, ugyanakkor ismert olyan eset is, amikor a vádló – jelesül Cicero az egykori helytartó, Verres ellen – 110 napot kapott ugyanerre.¹⁵ A rendelkezésre álló idő mindig az ügy súlyától és a bizonyítékok összegyűjtésének nehézségtől függött, szigorú törvényi szabályozás nem volt rá.

Szabályozást arra nézve sem találunk, hogy a nyomozást elszenvedőknek milyen mértékben kell segíteni a nyomozást végző munkáját, ezért volt lehetséges, hogy Metellus, Verres utódja mindent megtegyen azért, hogy Cicero nyomozását megnehezítse.¹⁶

2.2. A nyomozást végző szervek

Mint már korábban említettem, a nyomozást Rómában a *quaestores duovirii* látta el, akiket a magistratus bízott meg. A nyomozást a vádló végezte, így pl. Verres ellen Cicero. A nyomozás során több ízben, főleg a császárkorban alkalmaztak besúgókat, titkos ügynököket, amelyek eljárása¹⁷ az idő múlásával mindinkább megváltozott és kiváltotta a nép undorát és megvetését.

A besúgók alkalmazása főleg a császárkorban vált jelentőssé, amikor az egyeduralkodók mindinkább féltették a hatalmukat,¹⁸ így kellett egy szervezet, amely a politikai bűncselekmények felderítésére fókuszál. Jellemző, hogy a besúgók és titkosrendőrségek alkalmazására a legtöbb esetben akkor kerül sor, amikor a hatalomnak félnivalója van, így például a XX. század diktatúráiban (pl. KGB, Gestapo, ÁVH, Stazi, Securitate). A császárkori

---

¹⁰ MOLNÁR Imre: *Tanúvallomások értékelése*, 243. o.

¹¹ MEZEY Barna (szerk.): *Magyar jogtörténet*, Osiris Kiadó, Budapest, 2004. 411. o.

¹² Uo. 413. o.

¹³ ZLINSZKY János: *Ius publicum*, Osiris-Századvég Kiadó, Budapest, 1994. 96. o.

¹⁴ SÁRY i. m. 68. o.

¹⁵ Marcus Tullius Cicero összes perbeszédei (ford.: NÓTÁRI Tamás), Lectum Kiadó, Szeged, 2010. 63. o.

¹⁶ Marcus Tullius Cicero összes perbeszédei (ford.: Nótári Tamás), Lectum Kiadó, Szeged, 2010. 63. o.

¹⁷ SÁRY i. m. 130-138. o.

¹⁸ Hadrianus császár például a saját barátait is megfigyeltette.

besúgók tevékenységének egyik motivációját jelentette, hogy a felségsértésért elítéltek vagyonának egynegyedét a vádlók kapták meg. Ezen gyakorlaton idővel változtatni akartak, ám Tiberius azt nem engedte.¹⁹ Az ilyen spekulatív tevékenység mellett tovább rontotta a politikai bűncselekményekben nyomozók megítélését az a tény, hogy a gyanúsítottakat nem egy esetben vádemelés nélkül – legtöbbször épp a császári testőrség előjárói, a császár utasítására²⁰ – orgyilkosként ölték meg.²¹ A praetorianusok igen gyakran végeztek hírszerző tevékenységet külföldön is.²²

Hadrianus császár a *frumentariiból* politikai rendőrséget szervezett,²³ majd Diocletianus átszervezései nyomán a testület helyett az *agentes in rebus* tevékenykedett.²⁴ Az ügynökök többek között a tengeri forgalmat is ellenőrizték, de I. Constantinus császár reformjai²⁵ után hivatali tevékenységet is végeztek.²⁶ Hatalmuk korlátlanságát jól mutatja, hogy bárkit bármikor börtönbe vethettek, amelyet csak 355-ben próbáltak korlátozni, ugyanakkor ténylegesen csak 395-ben sikerült visszaszorítani e hatalmukat, amikor csak az állami postával kapcsolatos ügyekben tették lehetővé.²⁷ A szervezet állományát biztosította többek között az, hogy a hivatalnoki előjogok mellett a katonai privilégiumok is megillették az ügynököket, ami túljelentkezéshez, ezáltal a szervezet felhígulásához vezetett. Az alkalmazás feltételeinek szigorításán túl a szervezeten belül tevékenykedhetők számának központi szabályozásával próbáltak javítani a minőségen.²⁸

2.3. Garanciális rendelkezések. A házkutatás sajátosságai.

A nyomozás során végzett házkutatás több szempontból is különleges volt. Mint később látható lesz, a beismerő vallomás az elkövető részéről tett beismerő vallomás az elítéléssel esett egy tekintet alá.²⁹ A beismerés mellett a tettenérés volt az, ami szükségtelenné tette a későbbi bizonyítást. A tettenéréssel esett egy megítélés alá az is, amikor az elkövetőnél a házkutatás során találta meg a tulajdonos a tőle ellopott dolgot.³⁰

A házkutatás a családi ház szentsége,³¹ vagy – napjainkban – a magánszféra tiszteletben tartása miatt mindig is több garanciát kívánt, mint a többi nyomozati cselekmény. Rómában a

---

¹⁹ SÁRY i. m. 130. o.

²⁰ Hasonló eljárás vetődött fel a sztálini tisztogatások idején is, amikor Kirov merénylet áldozata lett. Később Sztálin a nyilvánosság előtt gyászolta, továbbá a bűntársnak tartott Zinovjevet és társait koncepciók perben elítéltette. Kirovot a Kreml falába temették, emlékéét városok, közterületek neve őrízte a Szovjetunió összeomlásáig. A kor szellemiségét ismerve nem zárhatjuk ki – noha *in dubio pro reo* bizonyítani sem tudjuk -, hogy a merénylet Sztálin személyes utasítására történt.

²¹ SÁRY i. m. 131. o.

²² Uo. 134. o.

²³ Uo. 132. o.

²⁴ Uo. 133. o.

²⁵ I. Constantinus 312-ben a magister officiorum felügyelete alá rendelte a testületet. Ld. SÁRY i. m. 133. o.

²⁶ Uo. 134. o.

²⁷ Uo. 134. o.

²⁸ Ilyen központi intézkedés volt, amikor Iulianus császár 17 főben állapította meg a szervezet maximális létszámát, míg az alkalmazottak maximumát – 1248 fő – I. Leó idején érte el. Az ennyire magas létszámú állomány inkább tekinthető gyakoribbnak. Ld. SÁRY i. m. 135.

²⁹ NÓTÁRI (2011) i. m. 346. o.

³⁰ NÓTÁRI (2011) i. m. 324. o.

³¹ Minthogy a római ház szakrális védelem alatt állt, abból erőszakkal bárkit előállítani, vagy abba erőszakkal behatolni nem lehetett. Ld. NÓTÁRI (2011) 325. o.

házkutatás során a sértett mindössze egy ágyékkötőt viselt (megelőzendő, hogy bármit becsempésszen a házba), továbbá csak egy áldozati tálat vihetett magával.³² A házkutatást megtagadó esetén vélelmezték, hogy bűnös – ellenkező esetben miért nem egyezett bele a házkutatásba, merült fel a kérdés³³ -, büntetése pedig a feltehetően nála lévő dolog értékének négyszerese volt.

A mai magyar büntetőeljárásban a felvett jegyzőkönyvön kívül további garanciális elem a hatósági tanú részvétele. A hatósági tanú egy, a házkutatást végzőtől, valamint az azt elszenvedőtől különböző személy, akinek feladata, hogy a cselekményről készült jegyzőkönyv aláírásával tanúsítsa, hogy a házkutatás a jogszabályoknak megfelelően zajlott le. A feltételezett elkövetőnek lehetőséget kell biztosítani, hogy a keresett dolgot kiadja. Amennyiben él ezen lehetőségével, a házkutatást nem szabad megtartani, kivéve akkor, ha alappal feltételezhető, hogy a keresett dolgot, vagy dolgokat nem maradéktalanul adta elő. Érdemes megjegyezni, hogy a hazai nyomozások egy számottevő része a hatósági tanún bukik meg, tekintve, hogy ha a házkutatást végző nem jár el szakszerűen, a hatósági tanú az aláírásával ugyan ellátja a jegyzőkönyvet, de egy későbbi bírósági meghallgatáson már kiderül, ha pl. nem is olvasta el a jegyzőkönyvet előtte, vagy nem látta a folyamatot.

3. A vád

3.1. A vád képviselője. A *Divinatio ad Caecilium* ismertetése.

Rómában a vád képviselőt nem a mai ügyésznek megfelelő közvádoló látta el, így koránt sem volt egyértelmű, hogy a büntetőeljárásban ki szerepel majd vádlói pozícióban. Ugyanazon személy ellen, ugyanazon bűncselekmény miatt csak egy személy emelhetett vádat, ha többen voltak, *divinatio* útján döntöttek arról, hogy ki lesz az *accusator*.³⁴ A kiválasztás szempontjai között első helyen szerepelt, hogy a jelentkezők közül melyik ismeri jobban az eljárás alapjául szolgáló ügy tényállását, további szempont volt, hogy melyikük volt a tapasztaltabb rétor.³⁵ Az utóbbi feltétel szigorúságát az a tény is kétségbe vonja, hogy a vádló igénybe vehette valamely szónok segítségét. A *divinatio* során alulmaradt személy mellékvádlóként (*subscriber*) vehetett részt az eljárásban, ha akart. Az *accusator*nak a kiválasztás után esküt kellett tennie, hogy az általa képviselt vád nem hamis.³⁶

Közvetlenül léphetett fel vádlóként bármely római polgár, illetve a kiskorú római polgár gyámja hozzájárulásával.³⁷ Természetes ugyanakkor, hogy egy olyan államban, amely korlátozza polgárait az élet más területein, bizonyos személyi köröket eltilt – objektív, avagy szubjektív alapon – a vádképviselőtől, de legalábbis közvetlenül nem teszi lehetővé.

³² Az eljárás *lanx et licium* (a *lanx* az áldozati tálat, míg a *licium* az ágyékkötőt jelenti) zajlott. Ld. NÓTÁRI (2011) i. m. 324-325. o.

³³ Az ilyen vélelmek a bizonyítás során több ízben előfordulnak, így különösképpen a beismeréssel egyenértékűnek tekintett, a vizsgálat fogságban végrehajtott öngyilkosság. Erről részletesebben a beismerő vallomás kapcsán.

³⁴ SÁRY i. m. 68. o.

³⁵ Cicero szerint a vádemelés joga azt illeti, akit a sértettek a leginkább, a vádlottak pedig legkevésbé akarnak ebben a szerepben látni (Marcus Tullius Cicero összes perbeszédai [ford. NÓTÁRI Tamás], Lectum Kiadó, Szeged, 2010. 68. o.

³⁶ SÁRY i. m. 69. o.

³⁷ ZLINSZKY (1997) i. m. 57. o.

Közvetetten léphetett fel vádlóként a nő, a szabados és a *filius familias*.³⁸ Nem emelhetett (viszont)vádat az, aki ellen vádat emeltek.³⁹ A császárkorban nem emelhetek vádat a nincstelenek, az infámisok, a katonák és a *magistratusok*, továbbá ki volt zárva a vádemelésből az, akit a vádlotthoz jogon kívüli, erkölcsi szálak kötöttek (így pl. a gyermekszülő, a *cliens-patronus*,⁴⁰ valamint a házasságok relációjában kizárt volt).⁴¹ Csak a sértett léphetett fel vádlóként a magánadeliktumok, a házasságtörés, valamint az *iniuria* miatt indított eljárásban.⁴²

Ahogy vádlói, úgy vádlotti oldalon sem volt kumuláció,⁴³ ahány vádlott szerepelt a történeti tényállásban, annyi büntetőeljárást folytattak le.⁴⁴

3.2. A vád előadása

A jelenkori büntetőeljárás során az ügyésznek kínos precizitással kell ügyelnie arra, hogy mit és hogyan mond, tekintve, hogy az eljárás során az államot képviseli. Az ellenérdekű fél kirohanásaira, provokációjára nem reagálhat adekvát módon.

A római büntetőeljárás során – noha a vádló a közt képviselte – magánember volt, viselkedésbeli megkötések nélkül. Cicero is csupán a szónokok számára ad útmutatást, amikor azt írja, hogy a rétor inkább mondjon le egy szellemes megjegyzésről, mintsem veszítsen el egy barátot, tágabb értelemben véve soha ne akarjon megsérteni senkit.⁴⁵ A vád előadása során perbeszéd hangzik el, ami ma a bíróságnak, Rómában az esküdteknek szólt. A lényegi eltérések éppen e különbözőségekből fakadnak. Lényegét tekintve minden perbeszéd az ügy érdemében közölt szóbeli előterjesztés, amelyben a jogvita egyik, vagy másik résztvevője az ügy érdemi kérdéseit, továbbá a megítélése szerint helyes döntés mellett szóló érveket összegzi.⁴⁶

Noha a beszédek hosszát igyekeztek korlátozni,⁴⁷ mai szemmel még mindig meglehetősen hosszúnak tartanánk őket – tekintve, hogy a védelemnek másfélszer annyi idő állt rendelkezésére, mint a vádnak,⁴⁸ egy-egy tárgyalás akár 12 órát is igénybe vett. Beszéde végén az esküdtszéki perben a vádló nyilvánította befejezettnek a bizonyítást.⁴⁹

3.3. A vádképviseléssel összefüggő bűncselekmények

3.3.1. A *calumnia*⁵⁰

³⁸ ZLINSZKY (1997) i. m. 57. o.

³⁹ ZLINSZKY (1997) i. m. 57. o.

⁴⁰ Minthogy kettejük viszonya szakrális védelem alatt állt, a *cliensét* becsapó *patronus sacerré* vált. Ehhez ld. NÓTÁRI (2011) i. m. 325. o.

⁴¹ NÓTÁRI Tamás: Római köz- és magánjog, Lectum Kiadó, Szeged, 2011. 342. o.

⁴² ZLINSZKY (1997) i. m. 57. o.

⁴³ NÓTÁRI (2011) i. m. 342. o.

⁴⁴ Ugyanakkor azonos vádlott azonos sértett sérelmére elkövetett bűncselekményei egy eljárásban is elbírálhatók voltak, ehhez ld. Nótári (2011) i. m. 343. o.

⁴⁵ NÓTÁRI Tamás: Jog, vallás és retorika, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2008. 71. o.

⁴⁶ BÓCZ Endre-FINSZTER Géza: Kriminálisztika joghallgatónak, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2008. 186. o.

⁴⁷ ZLINSZKY (1997) i. m. 58. o.

⁴⁸ ZLINSZKY (1997) i. m. 59. o.

⁴⁹ ZLINSZKY (1997) i. m. 60. o.

⁵⁰ ZLINSZKY (1997) i. m. 74. o.

Calumnia alatt hamis vádat értünk, ugyanakkor a mai fogalomnál jóval tágabb értelemben. A vádló az eljárás elején egy *iuramentum calumniae* nevű esküt köteles tenni, amelyben vállalja, hogy csak olyannal vádolja a vádlottat, amiről tudomása van, sem többel, sem kevesebbel. Leggyakrabban akkor valósult meg, ha a vád alaptalan volt, de elegendő volt az is, ha a vádló nem rendelkezett konkrét tudomással. Súlyosító körülmény volt, ha nemcsak alaptalanul, hanem hamisan is vádolt. Elkövetőnek minősült az is, aki tévedésbe ejtette a hamisan vádlót.

Büntetése mindig az volt, ami a vádlottnak – ha a hamis vád alapján elítélik – járt volna, továbbá a köztársaság korától kezdve *infamia* is járt érte.

3.3.2. *A tergiversatio*⁵¹

Mai szóval indokolatlan vádelejtésnek neveznénk. Tekintve, hogy a vádlónak a vádat végig kellett vinnie, alapos indok szükségeltetett ahhoz, hogy a vádképvisellettől elálljon. Ha megalapozatlanul tette, bűncselekményt követett el. A vádelejtés után később ugyanazt a vádat, ugyanazon személy ellen bárki emelhetette.⁵²

Az elkövetőt pénzbírsággal és *infamiával* sújtották.

3.3.3. *A praevaricatio*⁵³

A vádló – noha magánszemély – a közügyeket képviseli, így joggal várható el tőle, hogy ne működjön a köz érdeke ellen. Ez leginkább a *salus rei publicae (supra lex esto)*⁵⁴ elvéből fakadt, amely leginkább az eljáró hatóságok tevékenységét legitimálta, de – álláspontom szerint - mintegy „alkotmányos” alapelvként a vádképviselést is determinálta.

Remek példa lett volna erre a bűncselekményre, ha a Verres elleni eljárásban nem Cicero, hanem Q. Caecilius Niger nyeri el a vádképviselő jogát. Cicero hamar rájött arra, hogy a Verres pártján állók miért szeretnék Nigert látni a vádlói pozícióban: ebben esetben ugyanis meglehetősen árnyaltan került volna a bíróság elé mindaz a szörnyűség, amit helytartóként három éven keresztül a vádlott elkövetett.⁵⁵

Büntetése *infamia*, illetve a későbbi korokban a *talio* elve szerint alakult.

4. *A bizonyítás*

A bizonyítás az a folyamat, amelynek végeredményeként azon személyek, akik nem voltak jelen az elkövetéskor, de ítéletet kell alkossanak arról, a tárgyaláson megismerik a történeti tényállást. Tremmel Flórián megfogalmazásában⁵⁶ „*a bizonyítás tárgya múltbéli esemény, ahol a tény- és jogkérdés összefügg, de elsődlegesen ténykérdés, ahol az in rem [a büntetendőnek tartott cselekményre vonatkozó] és in personam [az elkövetőre vonatkozó] adatok, információk felhalmozódnak, de az in rem adatok, információk elsődlegesek.*”

⁵¹ ZLINSZKY (1997) i. m. 74. o.

⁵² SÁRY i. m. 69. o.

⁵³ ZLINSZKY (1997) i. m. 74. o.

⁵⁴ ZLINSZKY (1997) i. m. 35-36. o.

⁵⁵ Marcus Tullius Cicero összes perbeszédai (ford.: NÓTÁRI Tamás), Lectum Kiadó, Szeged, 2010. 67. o.

⁵⁶ TREMMEL Flórián: Bizonyítékok a büntetőeljárásban, Dialóg-Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2006. 32. o.

Visinszkij, szovjet államügyész Vlagyimirovot idézve mondja,⁵⁷ hogy „az egész büntetőeljárás lényegében a bizonyítékok abból a célből való összegyűjtésének és felhasználásának módjaira vezethető vissza, hogy a megtörtént eseményt a lehető leghűbben és legrészletesebben felelevenítse a bíró előtt.”

Az eljárásban előadott bizonyítékok közönséges tények, bizonyítéki mivoltukat attól nyerik, hogy az eljáró bíróság látókörébe kerülnek az elbírálandó cselekménnyel kapcsolatban.⁵⁸

4.1. A bizonyítási teher

Az ártatlanság védelme igen határozott megfogalmazást nyert a római jogban, a vádlott csak akkor volt elítélhető, ha bűnössége bizonyítást nyert, ellenkező esetben fel kellett menteni.⁵⁹ A bizonyítás mindig azt terhelte, aki a perben valamit állított, ez magánjogi perben többnyire a felperest,⁶⁰ büntető eljárásban pedig mindig a vádlót terhelte. A hazai szakirodalom nem tesz említést arról, hogy a római büntetőjogban lett volna olyan tényállás, amelynek kapcsán a vádlottnak kellett volna bizonyítania ártatlanságát. Még a *crimen pecuniarum repetundarum* esetén is a vádlót terhelte annak bizonyítása, hogy a vádlott meglévő vagyona – mai kifejezéssel megpróbálva visszaadni⁶¹ – zsarolásból származik.

4.2. A bizonyítékok értékelése a római jogban

A bizonyítékokat a bíróság szabadon mérlegelhette.⁶² Ez jelenti egyfelől azt, hogy a bíróság maga dönt arról, hogy milyen bizonyítási eszközöket alkalmaz és arról is, hogy azoknak milyen jelentőséget tulajdonít. Így például a tanúk meghallgatása során nem számított sem a tanúk száma, sem a társadalmi helyzete, ugyanakkor vizsgálat tárgyát képezte a tanú közéleti megbízhatósága, továbbá az, hogy a tényállásról kellőképp meg tudott-e győződni.⁶³ Az élőszóban elhangzott vallomást – tekintve, hogy a felek a perben eljáró és ítélező hatósággal közvetlenül, szóban érintkezettek⁶⁴ – többre értékelte, mint a (közvetett bizonyítékként figyelembe vett) írásbeli vallomást.⁶⁵ Írásbeli vallomás tételére ugyanakkor lehetőség volt, ha a szóbeli meghallgatás bármilyen okból is lehetetlen, vagy aránytalan nehézséggel jár.⁶⁶ A bíróság a ténytanúhoz nem volt kötve, de mindenképp többre értékelte, mint a jellemtanút.⁶⁷ A tanúvallomások értékelésénél irányadó szempontokat a római jog a büntetőeljárás keretein belül alakította ki, azzal, hogy a civiljogi igények érvényesítése során

---

⁵⁷ VISINSZKIJ, A. J.: A Perbeli bizonyítás elmélete a szovjet jogban, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1952. 70. o.

⁵⁸ Uo. 248. o.

⁵⁹ NÓTÁRI (2011) i. m. 347. o.

⁶⁰ NÓTÁRI (2011) i. m. 115. o.

⁶¹ NÓTÁRI (2011) i. m. 361. o.

⁶² ZLINSZKY (1997) i. m. 60. o.

⁶³ Uo. 61. o.

⁶⁴ VÉCSEY Tamás: A római jog külső története és institúciói, Budapest, 1885. 245. o.

⁶⁵ ZLINSZKY (1997) i. m. 61. o.

⁶⁶ A mai magyar büntetőeljárásban írásbeli tanúvallomást szintén lehet tenni, ugyanakkor alaki követelményei jelentősen korlátozzák annak alkalmazását.

⁶⁷ Uo. 61. o.

is azokat alkalmazták.⁶⁸ Nem állja meg a helyét azon álláspont, amely szerint egy tanú alapján senkit nem lehetett elítélni Rómában. Ezt támasztja alá SÁRY Pál⁶⁹ és ZLINSZKY János⁷⁰ is, mondván, az *unus testis nullus testis* elve kánonjogi eredetű, az elvet pedig a zsidó jog értelmezte oly módon, hogy legalább két egybehangzó vallomás szükséges ahhoz, hogy valakit elítéljenek. Maga Zlinszky is csupán annyit mond, hogy habár lehetséges, mégsem ajánlott egy tanú vallomására alapítani egy ítéletet.⁷¹

4.3. A tanúbizonyítás

A tanú vallomása a legrégebbi és legelterjedtebb bizonyítási eszköz,⁷² noha alkalmazása a mai napig felvet bizonyos aggályokat.⁷³

Beccaria a tanúkról szóló értekezésében⁷⁴ világosan elénk tárja, hogy megítélése szerint mi csökkenti a tanúk hitelességét. A tanú szavahihetősége annál csekélyebb, minél nagyobb ellensége, avagy barátja a vádlottnak, továbbá minél borzasztóbb a büntett, aminek kapcsán tanúskodik, de ugyanilyen irányba befolyásolja a tanú bizonyos szervezeti tagsága is. Amennyiben szavak képezik a vád tárgyát – írja Beccaria – a tanú semmi hitelt nem érdemel.

Ahhoz, hogy valaki tanú lehessen, két kritériumnak kell megfeleljen⁷⁵ manapság (az észlelt esemény, tény jogi relevanciával bírjon és az észlelő jogviszonyba kerüljön az eljárással), amely kritériumok a római büntetőeljárásban nem voltak meg. Ezt támasztja alá, hogy mind a vád, mind a védelem állíthatott ún. jellemtanúkat, akik a vádlott (vagy épp a vádló⁷⁶) életmódjáról vallottak⁷⁷ – jellemzően a védelem tanúiként léptek fel, a vádlottat dicsérve, ezért nevezték őket *laudatorok*nak.⁷⁸

Önkéntes tanúval mindkét fél élhetett, míg idézett tanúval csak a vád.⁷⁹

A tanúk kötelesek voltak esküt tenni⁸⁰ a meghallgatásuk előtt.⁸¹ A tanúk megjelenéséről az volt köteles gondoskodni, aki meghallgatásukat indítványozta⁸² (szemben a mai pl. magyar büntetőeljárással, ahol a tanút a bíróság idézi meg).

---

⁶⁸ Uo. 62. o.

⁶⁹ SÁRY i. m. 73. o.

⁷⁰ ZLINSZKY (1997) i. m. 62. o.

⁷¹ Uo. 62. o., de ugyanezen álláspont olvasható Nótári Tamásnál is, ld. Nótári (2011) i. m. 115. o.

⁷² VISINSZKIJ, i. m. 300. o.

⁷³ NÓTÁRI Tamás által a konzultációk során közölt információ.

⁷⁴ BECCARIA, Cesare: A tanúkról In. TÓTH Mihály (szerk.): Büntető eljárásjogi olvasókönyv, Osiris Kiadó, Budapest, 2003. 221-222. o.

⁷⁵ VARGA Zoltán: A tanú a büntetőeljárásban, Complex, Budapest, 2009. 15. o.

⁷⁶ Ehhez ld. részletesebben Cicero M. Caelius védelmében mondott beszédéhez Nótári Tamás által írt tanulmányát, Marcus Tullius Cicero összes perbeszédei (ford.: NÓTÁRI Tamás), Lectum Kiadó, Szeged, 2010. 118-125. o.

⁷⁷ SÁRY i. m. 73. o.

⁷⁸ Cicero elítélte a *laudatorok* alkalmazását, ugyanakkor tőle tudjuk, hogy legalább 10 *laudator*t illet minden vádlottnak kiállítania, s ha nem tudott ennyit, akkor inkább ne állítson egyet sem. Ld. SÁRY i. m. 73. o.; Zlinszky (1997) i. m. 63. o.

⁷⁹ QUINTILIANUS: Szónoklattan, Kalligram Kiadó, Pozsony, 2009. 332. o.

⁸⁰ VISINSZKIJ szerint a tanú szavahihetőségét a nyomozás során feltárt többi bizonyíték tükrében lehet megállapítani. Ez a felfogás több-kevésbé átment a mai büntetőeljárás felfogásába is. Ld. VISINSZKIJ, i. m. 304. o.

⁸¹ SÁRY i. m. 73. o. Az angolszász jogrendszerekre jellemző, hogy a mai napig a tanúnak a tárgyaláson esküt kell tennie arra, hogy csak az igazat vallja. Magyarországon sem a büntető-, sem a polgári eljárásban nincs helye eskünek.

A kérdezés joga mindig a tanút mint bizonyítási eszközt felhasználni javasolót illetve, tehát a vád tanút először a vád, a védelemét először a védelem hallgatta ki, az ellenérdekű fél keresztkérdéseket tehetett fel.⁸³ A keresztkérdéses eljárás az angolszász perrend sajátossága, a magyar büntetőeljárásban korlátozottan van jelen, keresztkérdésekre csak azután van mód, hogy a bíróság végzett a tanú meghallgatásával, továbbá sorrendje is kötött, először mindig a vád, majd a védelem kérdezhet. A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény legutóbbi módosítása következtében a kiemelt jelentőségű ügyeknél lehetőség van a keresztkérdések alkalmazására.⁸⁴

4.4. A tanúvallomás. A gyanúsított beismerő vallomása.

Quintilianus⁸⁵ szerint az írásbeli tanúvallomást könnyebb támadni, míg a jelenlévő tanúkkal nagyobb a küzdelem. A tanú szavahihetőségét a szóbeli beszédben kell erősíteni, avagy gyengíteni, és nincs kizárva annak a lehetősége sem, hogy a szóbeli egy társadalmi csoport vallomásának hitelességét vonja kétségbe, mint pl. Cicero az egész görög népet. Ha a tanú ártani akar a vádlottnak, fokozottan kell figyelni a látszatra. A nem együttműködő tanút addig kell kérdezni, amíg az általa elmondottak mellett képtelenné válik az általa elhallgatott információ további visszatartására. Az ilyen tanú megtörésének egyik ajánlott módja az, ha hazugságon érik, még akkor is, ha az a hazugság nem az üggyhez tartozik, tekintve, hogy ezáltal a vallomásának a hitele is megkérdőjelezhetővé válik. Javasolt taktika, hogy ha az ellenfél kevés tanút állít, akkor azt a tanúk hiányaként jellemezze a szóbeli, míg a nagy számú tanút állító ellenfél cselekedetei mögött összeesküvést sejtessen. Az alacsony rangú tanúkat jelentéktelenségük, a befolyásosakat részrehajlásukkal lehet diszkreditálni. A tanú kikérdezésének módja minden esetben a jelleméhez igazodik, a tapasztalt kérdező a megfelelő módszer alkalmazásával könnyen eljuthat oda, ahová általában a véletlen juttatja.

A tanúként meghallgatható személyek körét Beccaria úgy adja meg, hogy tanú lehet valamennyi „rendes eszű”, vagyis olyan ember, aki összefüggően gondolkodik és felfogja mindazt, amit embertársai.⁸⁶ A magyar jogfejlődés során a tanúzási képesség számos szempontból esett korlátozás alá.⁸⁷ A legáltalánosabb a rendi hovatartozás szerinti, vagyis a szolgák I. István és Kálmán törvényei alapján nem tehetek tanúvallomást,⁸⁸ míg a nemesek ellen a jobbágyok. Fizikai állapotukra való tekintettel kerültek kizárásra a siketek, a vakok, az elmebetegek, valamint a gyermekek. A vádlottal rokonságban álló személyek nem voltak kötelezhetők a vádlottra terhelő vallomást tenni. Ki voltak zárva a tanúzásból a hamisan esküvők és a becsstelének is.

---

⁸² SÁRY i. m. 72. o.

⁸³ SÁRY i. m. 73. o.

⁸⁴ 1998. évi XIX. törvény 554/N. § A tanú kihallgatásának kezdetén a tanács elnöke a 85. § (2) és (3) bekezdése szerint jár el, majd ezt követően, ha a tanú vallomásának nincs akadálya, az hallgatja ki, aki a kihallgatását indítványozta. Ezt követően a tanúhoz a másik fél és a vádlott, majd a tanács elnöke, a bíróság tagjai, a sértett és a magánfél kérdéseket intézhet.

⁸⁵ QUINTILLIANUS i. m. 331-334.

⁸⁶ BECCARIA i. m. 221. o.

⁸⁷ 1486. évi XIV. tc. 5. § A hamis esküvőket, becssteleneket pedig és azokat, a kik tisztességüket és emberiségüket veszítették; ezenkívül a nem nemeseket, még ha birtokosok lennének is, a kiket a királyi felség nem nemesített, nem kell ilyen tanúságtételre elfogadni és bocsátani.

⁸⁸ MEZEY Barna (szerk.): Magyar jogtörténet, Osiris Kiadó, Budapest, 2004. 389. o.

A kihallgatás taktikájának helyes megválasztása a jelenkori büntetőeljárásnak is sarokkövét képezi, tekintve, hogy a gyanúsítottak⁸⁹ - amennyiben ő az elkövető is egyben – elemi érdeke, hogy az igazság ne derüljön ki. Érdeemes áttekinteni, hogy a hazai tankönyvirodalom miben látja a kihallgatás során jelentkező konfliktus gyökerét.⁹⁰ A kihallgatott személy nem a kihallgató nézőpontjából észlelte az eseményt, így számára a hangsúlyok eltérő dolgokon vannak. Anélkül, hogy a kihallgató befolyásolná a másikat, ajánlott kiegészítő kérdésekkel orientálni a kihallgatást, így pl. bizonyos dolgokat részletezni, az egyes eseményeket más perspektívából vizsgálni. Az Egyesült Államokban jellemző, hogy átütő erejű, perdöntő bizonyíték megléte esetén a kihallgató lerohanja a gyanúsítottat, amennyiben pedig ilyennel nem rendelkezik, a hiányt manőverezéssel pótolja. A kihallgatás alaphangját mindig a kihallgatást végző adja meg. A kontinentális jogban eltérő a gyanúsítottai vallomás eljárásbeli súlya, továbbá tilos álbizonyítékkal törbe csalni őt. Ennek ellenére alul- illetve túlinformáltság színlelhető, a gyanúsítottak egymás ellen kijátszhatóak, ugyanakkor óvakodni kell az ún. „taktikai blöff” alkalmazásától, mivel annak sikerességére vajmi kevés esély van.

A beismerő vallomás súlya és jelentősége – noha koronként tapasztalható bizonyos árnyalatnyi eltérés – nagyjából a római jog óta azonos. A *confessus pro iudicato est* források alapján alátámasztható.⁹¹ A beismerő vallomás nem volt az ítélet előfeltétele, kivéve abban az esetben, amikor a vád tárgya a belső megítélés volt (pl. a *principatus* idején a kereszténység), s ha a gyanúsított beismerő vallomást tett, azt bármikor visszavonhatta.⁹² A beismerő vallomással egyenértékű volt a tettenérés, a – császárkorban⁹³ - vádlott öngyilkossága a vizsgálati fogságban, továbbá a vádlottra bizonyított korrupciós kísérlet.⁹⁴ Tettenérés esetén nem volt szükséges a beismerés, míg az öngyilkosság és a vesztegetés kísérlete azt sugallta, hogy (előbbi esetben) a vádlott a vád súlya alatt megroppanva inkább maga vetett véget életének, mintsem megvárja az ítéletet, avagy (az utóbbi esetben) a számára kedvezőtlen ítélet elől menekülve próbált a bírától ellenszolgáltatásért cserébe enyhébb ítéletet kérni.

A beismerő vallomás – mintegy *regina probatum* – az összes bizonyítékot helyettesítette. Ha a bíró kételkedett is a beismerés hitelességében, el kellett ítélnie a vádlottat, noha – akár további vizsgálat céljából – a büntetés végrehajtását elhalaszthatta.⁹⁵ A beismerő vallomás megítélése ambivalens volt a XX. század második felében, amikor is a keleti blokk vezető jogászai elvetették a beismerő vallomás mindenek felett való voltát, mondván, azt csak a büntetés kiszabásakor szabad figyelembe venni.⁹⁶

A *magistratus*nak meg kellett kérdeznie a vádlottat, hogy elkövette-e a terhére rótt bűncselekményt.⁹⁷ Ez a része az eljárásnak továbbment az angolszász jogrendbe, amikor is a bíró felteszi a kérdést a vádlottnak, hogy bűnösnek érzi-e magát. Habár az eredeti kérdésben

---

⁸⁹ BÓCZ-FINSZTER i. m. 156. o.

⁹⁰ BÓCZ-FINSZTER i. m. 144-157. o.

⁹¹ NÓTÁRI (2011) i. m. 346. o.

⁹² ZLINSZKY (1997) i. m. 61. o.

⁹³ NÓTÁRI (2011) i. m. 346. o.

⁹⁴ ZLINSZKY (1997) i. m. 61. o.

⁹⁵ NÓTÁRI (2003) i. m. 102.103. o.

⁹⁶ VISINSZKIJ, i. m. 290-292. A kérdés megítélésének ellentmondásosságát támasztja alá az a tény, hogy mind a mai napig a társadalom igen széles köre tulajdonítja a „beismerő vallomás a bizonyítékok királynője” elvét a Szovjetunió egykori államügyészének.

⁹⁷ NÓTÁRI (2011) i. m. 346. o.

használt *guilty* kifejezés inkább jelent bűnöst, elfogadható az az állítás, hogy az elkövetés tényével párhuzamosan állhat a bűnösség beismerése is.⁹⁸

4.4.1. A kínvallatás⁹⁹

A kínvallatást a jelenkori jogrendszerek kivétel nélkül tiltják,¹⁰⁰ ezzel szemben Rómában teljesen természetes volt az alkalmazása.¹⁰¹ Az eljárás során lehetőség, nem pedig kötelezettség volt, egyéb bizonyíték kellett ahhoz, hogy ehhez folyamodjanak. Tilos volt megkínozni a vádlottat a beismerő vallomás megtétele után, továbbá ha a tizennegyedik életévét nem töltötte be, vagy ha a női vádlott terhes volt, végül akkor is, ha vádemelés nélkül vették őrizetbe az illetőt.

A rabszolgák vallomását csak akkor vették figyelembe, ha azt kínzás után tették.¹⁰² Az így tett vallomást fokozottan kellett mérlegelni.¹⁰³ Pusztán saját rabszolgájának vallomása alapján nem lehet a gazdáját elítélni, ura ellen csak a *dominus* engedélye alapján lehetett vallatni.¹⁰⁴

A kínvallatásra mindig tanúk előtt került sor, annak lefolyásáról jegyzőkönyv készült.¹⁰⁵

5. Út a közvádlóhoz

5.1. Állami vádképviselő a római jogban

Noha a *cognitio*s eljárásban a vádat a hatóság terjesztette elő, s a *magistratus* felkérhetett valakit, hogy képviselje azt, a közvádló intézménye Rómában ismeretlen volt. Ilyen *cognitio*s eljárást alkalmaztak az idegenek, a szolgák és az asszonyok ellen, továbbá akkor, ha a bűncselekmény közbüntény volt, avagy hatósági üldözés alá esett.¹⁰⁶

5.2. A magánvádtól az állami vádmonopóliumig Magyarországon

Magyarországon a vádat 1526 előtt a sértett képviselte, amennyiben életben volt a tárgyaláskor, így pl. emberölési ügyben a sértett örököse lépett fel *accusator*ként. A mohácsi vész éve környékén vált a királyi jogügyek igazgatójának kötelezettségévé, hogy a kincstárt illető büntetési díjjal járó bűncselekményeknél a vádat képviselje. A XVII/XVIII. századra

---

⁹⁸ NÓTÁRI (2003) i. m. 102. o. Az elkövetés, valamint a bűnösség beismerése közti különbségre többen, így pl. Dr. Ihász Sándor is felhívja a figyelmet.

⁹⁹ MOLNÁR Imre: Tanúvallomások értékelése, 248-249. o.

¹⁰⁰ A kínzás hatására tett vallomások még a XX. század második felében is képezték büntetőeljárások alapját.

¹⁰¹ MOLNÁR Imre: Tanúvallomások értékelése, 248. o.

¹⁰² SÁRY i. m. 73-74. o. Az így tett vallomások megalapozottsága erősen kérdéses, tekintve, hogy a megfelelő módszer alkalmazásával bármilyen tatalmú vallomás kicsikarható a megkínzottból.

¹⁰³ Quintilianus egyenesen a hamis tanúzás alapjának nevezte a kínzás során tett tanúvallomást. Ld. QUINTILIANUS i. m. 328. o.

¹⁰⁴ SÁRY i. m. 74. o.

¹⁰⁵ SÁRY i. m. 73. o.

¹⁰⁶ ZLINSZKY (1997) i. m. 57. o.

városi, valamint megyei szinten már ügyészség szerveződött, állami szintű ügyészi szervezetről a neoabszolútizmus óta beszélhetünk.¹⁰⁷

Az ügyész a hivatalból üldözendő cselekményeknél látta el a vádképviselőt, az 1871. évi XXXIII. törvény megfogalmazásában: „*az igazságszolgáltatás körül az állam közérdekeit a jelen törvény által meghatározott ügyekben a kir. ügyészség képviseli*”.¹⁰⁸ Az ügyészség szervezetrendszere a bírósághoz igazodott,¹⁰⁹ azzal az eltéréssel, hogy a járásbíróságok mellett eseti megbízás alapján járt el ügyészségi megbízott.¹¹⁰

Az ügyészség kialakulásával párhuzamosan taxatív törvényi felsorolást találhatunk azon esetekről, amikor a sértett vádlóként felléphetett. Ebben az esetben a sértett vált a vád urává és képviselőjévé, amely utóbbit a királyi ügyészség közérdekből átvehette.¹¹¹ A – korban használt terminus szerint – főmagánvádló jogai általában megegyeztek az ügyészével, kivéve azon jogosítványokat, amik az ügyészt mint az államot képviselőt hatósági jogosultságként megillették.¹¹²

A pótmagánvádló az a sértett, aki akkor lép fel, amikor a királyi ügyészség megtagadja a vádemelést, avagy eláll a vád további képviselőtől. Kizárt a pótmagánvád a felhatalmazásra és kívánatra üldözendő bűncselekmények esetén, továbbá főmagánvádló fellépésekor, perújrafelvétel során, a fiatalkorúak elleni büntetőeljárásban, a gyorsított bűnvádi eljárásban, végül azokban az esetekben, amikor nincs fizikai sértett. A pótmagánvád másik irányú korlátozása, hogy legfeljebb nyolc napja állt a sértettnek rendelkezésre, hogy döntsön, ám ha jelen volt a tárgyaláson, amelyen az ügyész bejelentette, hogy eláll a vád további képviselőtől, úgy nyomban nyilatkoznia kellett.¹¹³

Felhasznált irodalom

BECCARIA, Cesare: *A tanúkról* In. TÓTH Mihály (szerk.): *Büntető eljárásjogi olvasókönyv*, Osiris Kiadó, Budapest, 2003.

BÓCZ Endre - FINSZTER Géza: *Kriminalisztika joghallgatóknak*, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2008.

HOLÉ Katalin (szerk.): *A Büntető Törvénykönyv és a Büntető Eljárási Törvény módosításának elméleti és gyakorlati kérdései*. Unió Kiadó, Budapest, 2003.

KENGYEL Miklós: *Magyar polgári eljárásjog*, Osiris, Budapest, 2008.

KENGYEL Miklós: *Magyar polgári eljárásjog*, Osiris, Budapest, 2012.

Marcus Tullius Cicero összes perbeszédei (ford.: NÓTÁRI Tamás), Lectum Kiadó, Szeged, 2010.

MEZEY Barna (szerk.): *Magyar jogtörténet*, Osiris Kiadó, Budapest, 2004.

MOLNÁR Imre: *Tanúvallomások értékelése*

---

¹⁰⁷ MEZEY i. m. 391. o.

¹⁰⁸ 1871. évi XXXIII. törvénycikk a királyi ügyészségről 1. §

¹⁰⁹ 1871:XXXIII. tc. 2. § *A kir. ügyészséghez tartoznak:*

a) a korona-ügyész, ki a kir. kuria mellé;

b) a kir. főügyészek, kik a kir. táblák mellé;

c) a kir. ügyészek, kik az első folyamodású törvényszékek mellé neveztetnek;

¹¹⁰ MEZEY i. m. 409. o.

¹¹¹ Uo. 410. o.

¹¹² Uo. 411. o.

¹¹³ Uo. 411. o.

- NÓTÁRI Tamás: *Jog, vallás és retorika*, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2008.
- NÓTÁRI Tamás: *Megjegyzések a modern büntetőeljárás alapelvek római előzményeihez*.
- NÓTÁRI Tamás: *Római köz- és magánjog*, Lectum Kiadó, Szeged, 2011.
- QUINTILIANUS: *Szónoklattan*, Kalligram Kiadó, Pozsony, 2009.
- SÁRY Pál: *Előadások a római büntetőjog köréből*, Miskolci Egyetemi Kiadó, Miskolc, 2011.
- TREMME FLÓRIÁN: *Bizonyítékok a büntetőeljárásban*, Dialóg-Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2006.
- VARGA ZOLTÁN: *A tanú a büntetőeljárásban*, Complex, Budapest, 2009.
- VÉCSEY TAMÁS: *A római jog külső története és institúciói*, Budapest, 1885.
- VISINSZKI, A. J.: *A Perbeli bizonyítás elmélete a szovjet jogban*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1952.
- ZLINSZKY JÁNOS: *Ius publicum*, Osiris-Századvég Kiadó, Budapest, 1994.
- ZLINSZKY JÁNOS: *Római büntetőjog*, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 1997.